

CIVITAS PER POPULI

Agenda 21 i lokalna demokratija

—

izkustva iz Češke Republike

Michael Pondělíček
Vladimíra Šilhánková

„Zemlju nismo naslijedili od naših predaka, već posudili od naše djece.“
Antoine de Saint-Exupéry

Obsah

Uvod	2
Održivi razvoj – definicija i sadržina.....	3
Stubovi održivog razvoja – održivi razvoj nije samo životna sredina	3
Principi – osnove – održivog razvoja	4
Lokalna 'Agenda 21'	5
Lokalna 'Agenda 21' – uloga vlasti (Poglavlje 28)	5
Kako primjenjivati 'Agendu 21' kod kuće, u gradu?	5
Proces lokalne 'Agende 21' – kako je kreirati?	7
Planiranje razvoja grada – postupak	8
Opšte karakteristike i kriterijumi svakog dobrog plana.....	8
Uključivanje javnosti – učešće	10
Informisanje i edukacija.....	10
Informisanje (komunikacija s javnošću) s povratnom vezom	11
Učestvovanje u odlučivanju.....	12
Kompetencije za odlučivanje javnosti	13
Pojedinačne metode rada sa građanima	14
I Metod: Akciono planiranje djelatnosti.....	14
II Metod: Izbor i izrada pregleda-kataloga.....	16
III Metod: Pomoćni stvaralački tim	19
IV Metod: Postavljanje prioriteta	21
V Metod: Kolo sreće.....	22
VI Metod: Metod barijere u cilju davanja prednosti određenom prioritetu	23
VII Metod: Stvaralačka igra.....	23
Zaključak	26

Uvod

Projekat za širenje principa otvorene demokratije i posredovanje informacija o održivom razvoju kao i njegovo promovisanje i uvođenje u zemlje Balkana nastao je na osnovu pomoći Ministarstva inostranih poslova Češke Republike. Češka Republika se, kao punopravna zemlja članica Evropske unije, uključila u pomaganje održivog razvoja na lokalnom nivou (u gradovima i na selima) i razvoj demokratskog života, pa ova publikacija donosi iskustva iz Češke Republike na Balkan, kako su to u prošlosti radili naši očevi i djedovi...

Održivi razvoj – definicija i sadržina

Izveštaj o održivom razvoju po prvi put je predočila 1987. godine norveška fizičarka i političarka Gro Harlem Bruntland koja je napisala:

„Trajno održivi razvoj jeste takav način razvoja koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a da ne dovodi u pitanje sposobnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe.“

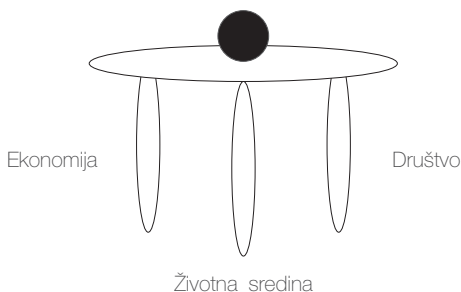
Na konferenciji OUN 1992. godine, takođe je usvojen i dokument o saradnji zemalja svijeta pod nazivom 'Agenda 21'.

Dokument 'Agenda 21' analizira principe trajno održivog razvoja u svim oblastima ljudskih aktivnosti i smatra se za široku definiciju tog pojma i usko je povezan s ljudskim vrijednostima jer stvarna situacija ljudi u regiji i zajednici određuje kako se shvata smisao trajno održivog razvoja.

Stubovi održivog razvoja – održivi razvoj nije samo životna sredina

Iz definicije održivog razvoja proizlaze stubovi održivosti – ekonomija (ekonomski stub), životna sredina (enviromentalni/ekološki stub) i društvo (socijalni stub). Kako vidimo na slici br.1, ovi stubovi bi trebalo da su u međusobnoj ravnoteži iako često dolaze u sukob (npr. izgradnja elektrane x zaštita prirode).

Slika 1: Stubovi održivog razvoja.

Principi – osnove – održivog razvoja

U osnovne principe održivog razvoja spada sljedeće:

1. **Povezivanje osnovnih oblasti održivog života** – ekonomske, socijalne i životne sredine; grad u kojem nema poslovnih aktivnosti, a ima mnogo siromašnih, ne može da bude dugoročno održiv i pogodan za življenje, i obrnuto, grad u kojem se pretežno vode poslovne aktivnosti bez obzira na životnu sredinu i ljude takođe je bez perspektive...
2. **Dugoročna perspektiva** – svaku odluku potrebno je sagledati u odnosu na dugoročne posljedice, potrebno je strateški razmišljati i planirati šta raditi u perspektivi (razdoblju) dužem od izbornog perioda;
3. **Kapacitet životne sredine je ograničen** – životna sredina je izvor ne samo sirovina, vazduha i vode, već njeno preopterećenje utiče na zdravlje čovjeka i kvalitet poslovanja;
4. **Predostrožnost na prvom mjestu** – naše znanje o životnoj sredini nije potpuno, na pravom mjestu je predostrožnost u korišćenju resursa i ljudi;
5. **Preventiva** – mnogo je efikasnija i daje veće efekte od kasnijeg rješavanja posljedica; rješavanje problema koji nastanu uvijek je skuplje od preventive (takođe ekonomska i socijalna);
6. **Kvalitet života** – jedan je od glavnih ciljeva održivosti razvoja za stanovništvo; ljudi imaju pravo na primjereno kvalitetan život;
7. **Socijalna pravda** – značajno je, ako je to moguće, smanjivati razlike između siromašnih i bogatih; ekonomija igra ulogu instrumenta za unaprijeđenje života;
8. **Uzimanje u obzir odnosa „lokalni – globalni“** – aktivnosti-postupci na lokalnom nivou utiču na probleme na globalnom nivou – stvaraju ih ili mogu pomoći u njihovom rješavanju;
9. **Odgovornost ljudi u okvirima jedne generacija kao i međugeneracijska odgovornost:** obezbjeđenje nacionalne, rasne i druge ravnopravnosti, poštovanje prava svih građana i generacija;
10. **Demokratski procesi** – uključivanjem lokalnih ljudi u planiranje i uticaj na promjene u gradu stvaramo zajedničke planove i obezbjeđujemo podršku za njihovu realizaciju.

Lokalna 'Agenda 21'

Lokalna 'Agenda 21' – uloga vlasti (Poglavlje 28)

„Velika količina problema i rješenja sadržanih u 'Agendi 21' ima svoje korijene na nivou lokalnih aktivnosti; stoga je učešće građana i otvorenost lokalnih vlasti za saradnju uslov za uspješnu realizaciju njihovih ciljeva. Lokalne vlasti kreiraju, vode i održavaju ekonomsku i socijalnu strukturu i strukturu životne sredine, nadziru planiranje, kreiraju lokalnu politiku životne sredine i propise, te pomažu pri sprovođenju nacionalnih i međunarodnih politika i standarda životne sredine. Pošto su vlasti prilikom uprave najbliže ljudima, igraju značajnu ulogu u vas-pitanju, organizovanju i primanju podsticaja od javnosti, pa time pomažu i u ostvarivanju održivog razvoja.“

Ključnim se pokazuje otvoreno i transparentno ponašanje lokalnih vlasti i lokalnih uprava u odnosu na stanovništvo. Takav proces omogućuje put prema dugoročnoj održivosti.

Kako primjenjivati 'Agendu 21' kod kuće, u gradu?

U odnosu na upravljanje gradom, mjestom, ustanovom, ono što je značajno je sažeto u sedam koraka:

1. Rukovođenje i unaprijeđivanje vršenja poslova lokalnih uprava

Zaposleni u organima vlasti trebalo bi da služe kao uzor u pogledu održivog razvoja i da nastoje da uvide nove postupke i na osnovu prethodnih principa – da se posvećuju građanima, da uvide praksu sortiranja otpada, da štede struju za vrijeme rada ustanove, gorivo, plin i druge sirovine, da se redovno obučavaju u ponašanju s ljudima i zalažu za dalje razvijanje ustanove, da pripremaju bolju klimu u ustanovi za potrebe lokalnog stanovništva (cvijeće, slike, olovke, bombone za djecu, kutak za djecu u zgradi organa vlasti, itd.).

2. Ugrađivanje održivosti razvoja u gradsku politiku i aktivnosti

Planovi, projekti i dokumenti grada koji nastaju treba da su sastavni dio dugoročne strategije „održivog“ razvoja. Potrebno je da u tom pravcu odgovaraju zajednički utvrđenim zadacima i ciljevima. Potrebno je koncentrisati se na ostvarive

zadatke, jer i mala poboljšanja nose plodove... Politički ciljevi u gradu treba da budu usklađeni sa održivim razvojem.

3. Jačanje zajedničke javne svijesti, vaspitanje i edukacija

Potrebno je podržavati lokalno stanovništvo u razvoju svijesti i objašnjavati mu da je potrebno uključivati se u kreiranje strategija i akcija lokalno održivog razvoja – građani treba da znaju zašto, iz kojeg razloga se nešto radi i tada se od njih može tražiti saradnja!

4. Saradnja i uključivanje širih zajednica u javna pitanja i njihovo rješavanje

U strategiju razvoja grada ili u program lokalne 'Agende 21' treba da se uključi što veći broj lokalnih zajednica: siromašni, bogati, službenici, privrednici, učenici, penzioneri i nezaposleni. Njihovo uključivanje u zajedničke aktivnosti treba da proizlazi iz rezultata razumljive analize lokalnih problema i da bude usmjereno prema jasnom cilju, prema održivom razvoju.

5. Zajedničke aktivnosti

Putem zajedničkih akcija u kojima učestvuju predstavnici lokalnih vlasti, aktivni pojedinci i organizacije, privrednici i lokalne grupe i porodice, jača se veza između ljudi i dalja saradnja na putu do trajno održivog razvoja.

6. Stvaranje lokalno održive strategije i planova ili akcija za budućnost

Društveni pokret ili organ vlasti, organizacije koje rade za lokalnu 'Agendu 21', treba da imaju osmišljen postupak (strategiju) i određene ciljeve za unapređenje života u gradu. Strategija se stvara kao jasan i javni dokument – postupak sa detaljima o tome ko, šta i kada treba da uradi – akcioni plan.

7. Ocjenjivanje i mjerenje napredovanja ka održivosti

Građani i akteri lokalnog razvoja žele da vide napredovanje-pomak i da mjere napredak koji svi mogu da ga vide kao takav ... a značaj plana razvoja (strategije-napredovanja) se sastoji od okvira obaveznih aktivnosti za „pozitivni“ razvoj određenog dijela grada.

Strateški plan za teritoriju grada treba da nastaje na osnovu saglasnosti lokalnog stanovništva i uz njihovu saradnju koje ne treba da se plašite. Sama priprema strategije-plana zajedno s ljudima potpomaže komunikaciju i dovodi do sporazuma.

Proces lokalne 'Agende 21' – kako je kreirati?

Za uvođenje lokalne 'Agende 21' nisu propisani posebni postupci jer je prilagođena građanima u samom mjestu! Sljedeće aktivnosti za 'LA 21' nisu poređane redom jer treba da se obavljaju paralelno i povezano:

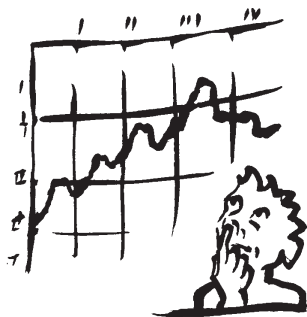
- Ekonomično i odgovorno upravljanje i stalno unapređivanje rada lokalnih vlasti/uprava;
- Ugrađivanje trajne održivosti u planove, strategije i aktivnosti lokalnih vlasti;
- Podizanje svijesti građana o održivosti, podizanje svijesti i edukacija građana o ekonomičnom ponašanju;
- Javne rasprave, povezivanje i komunikacija grupa građana te obraćanje drugim organizacijama i građanima (djeca, penzioneri, vjernici, lokalni volonteri, fudbaleri, i sl.)
- Zajedničke akcije – dan posvećen gradu, zajednička proslava Božića, zajednički sajmovi lokalnih proizvoda, prodaja polovnih stvari, i sl.;
- Izrada plana-napredovanja i strategije lokalne održivosti sa planom akcija;
- Mjerenje unapređenja uslova u gradu, ankete između građana, obavještanje o akcijama i njihovom rezultatu i ocjena napretka.

Planiranje razvoja grada – postupak

Principi održivog razvoja su sastavni dio planiranja razvoja svake države, regije, grada i sela.

Dobar i prije svega realan plan sa stvarnim rezultatima i dokazima o povećanju životnog standarda građana je osnov za napredovanje prema održivom razvoju grada.

Opšte karakteristike i kriterijumi svakog dobrog plana

Svaki trajno održivi plan, u skladu s osnovama održivog razvoja i 'Agende 21', treba da ispunjava barem sljedeće kriterijume:

- a) **Dugoročnost** – opšte formulisanim planovima odgovara razdoblje od 20 godina. Izuzetno, može da se planira i za period od 10 - 15 godina, i za kraći. Vremensko razdoblje plana generalno zavisi od prirode sredine u kojem se mjesto nalazi;
- b) **Sistematičnost** – svaki plan mora da sistematski sagledava sve bitne grane, društvene segmente ili ulazne podatke koji će uticati na kasniji razvoj teritorije;
- c) **Selektivnost** – radi se o jednom od glavnih znakova održivog planiranja. Plan mora da selektivno odredi samo neke prioritetne ciljeve na koje želi da se fokusira i da ih takođe riješi;
- d) **Povezanost** – radi se o jednom od ključnih uslova, kada se pojedini koraci u planu pažljivo ocjenjuju sa stanovišta njihove unutrašnje povezanosti, ne pojedinačno, ne svaki samostalno;

- e) **Neprekidnost** – ovaj faktor se često pominje. Svi akteri planiranja redovno se vraćaju dokumentu i provjeravaju, dopunjuju ili mijenjaju pojedine ulazne podatke radi usklađivanja utvrđenih, parcijalnih ciljeva. Sastavni dio planiranja je neprekidno i redovno ocjenjivanje rezultata, preporučeni period za ažuriranje je dvije godine-pet godina;
- f) **Otvorenost** – radi se o otvorenosti prema javnosti, njenim sugestijama pa i novim sugestijama u svim etapama procesa planiranja i ostvarivanja planova. Prilikom izmjene ulaznih uslova umjesno je usklađivati zaključke i mijenjati parcijalne korake;
- g) **Realnost** – u smislu ostvarljivosti cilja, što je problem kod mnogih planova. Ako je ostvarenje utvrđenih ciljeva realno moguće, izvršene izmjene stvarno doprinose unapređenju stanja grada.

Beleške

Uključivanje javnosti – učešće

Učešće građana u javnim pitanjima značajan je sastavni dio svih procesa planiranja, posebno prilikom planiranja razvoja grada. Uključivanje javnosti u sve procese planiranja grada takođe je jedan od principa održivog razvoja ili 'Agende 21'.

Postoji više šema nivoa uključivanja javnosti. Na raznim nivoima tada postoje razne tehnike kako raditi sa javnošću. Za svaki tip aktivnosti procesa planiranja, ali i realizacije, postoji druga prikladna tehnika.

Informisanje i edukacija

a) Leci i brošure

To su pisani materijali koji obezbjeđuju osnovne informacije za građane. Prednost je da imaju visoki potencijal da se obrate širokoj grupi građana, odnosno orijentisani su na ciljne grupe građana (penzioneri, mladi i sl.).

b) Bilteni

Bilteni su pisane novine (materijali) koji donose aktuelne informacije. Prednost je kontakt koji traje, informacije mogu da se redovno ažuriraju. Tu postoji i prostor za povratnu vezu – može se saznati šta ljudi misle o akcijama.

c) Izložbe-prezentacije bez prisustva radnika

Prezentacije su oglasne table ili informacione table izložene na javnim mjestima u cilju širenja informacija bilo kojem prolazniku. Njihov nedostatak je da informacije mogu da se krivo shvate ili da se uopšte ne shvate.

d) Reklama i oglasi

Radi se o oglasima koji su namjerno smješteni u odabranoj dnevnoj štampi a u cilju obavještanja o namjeri, akciji, datumu i mjestu javnih rasprava ili o drugim akcijama. Širi se samo ograničena količina informacija.

e) Lokalna, regionalna štampa

Članak objavljen u lokalnoj ili u regionalnoj štampi radi informisanja o predlaganim aktivnostima. Prednost je potencijalno jeftina forma informisanja s dometom djelovanja na lokalnu javnost. Nedostatak je u tome da promet može biti ograničen,

moгу da se pojave problemi u pogledu nedovoljne kontrole od strane urednika i krive interpretacije nekih informacija od strane novinara.

f) Nacionalna štampa

Članci, događaji, uputstva objavljena u nacionalnoj štampi radi informisanja o predlaganim akcijama, programima, strategijama - imaju potencijal da se obrate veoma širokoj javnosti. Domet djelovanja može biti ograničen zavisno od vremena i razdoblja objavljivanja vesti..

g) Televizija i radio (naročito lokalni)

TV i radio imaju veliki domet djelovanja na građane, ljudi najviše vole formu komunikacije putem radija i televizije. Samo kratko emitovanje nije za širenje vijesti dovoljno, a skupo je. U praksi se koristi šire obraćanje građanima u gradu na nekoliko različitih načina (kanala) – putem radija, novina, oglasnih tabli, plakata, pa i kontaktom na ulici u okviru neke ankete. Takav način je efikasan i na taj način informacija stiže do mnogo većeg broja ljudi.

Informisanje (komunikacija s javnošću) s povratnom vezom

a) Interaktivne izložbe-prezentacije uz prisustvo osoblja zaduženog za dodatna pojašnjenja

Radi se o lociranju ciljne izložbe ili informacione table na javnim mjestima gdje je prisutan i specijalista za konkretnu problematiku koji daje i druge informacije, odgovara na pitanja i prima komentare. Akcija može da se usmjeri na konkretnu ciljnu grupu prema karakteru i mjestu izložbe. Zahtijeva potpuno organizaciono angažovanje i pomoć lokalnih organizacija/grāđana.

b) Besplatna telefonska linija, sa direktnim kontaktom

Telefonska linija omogućuje građanima da pozovu određeni broj u bilo koje doba radi informisanja, da postavljaju pitanja i da daju svoje primjedbe. Operater ne mora neophodno da bude stručnjak, ali trebalo bi da bude u stanju da reaguje, dobija informacije o ljudima i odgovara bar na osnovna pitanja.

c) Internet – informacioni medij budućnosti

WWW stranica na internetu danas spada u sve širi oblik prenošenja informacija i prikupljanja primjedbi. Neophodno je da se vrši redovno ažuriranje informacija. Moguće je povezivanje www stranica tako da se na njima može glasati ili objaviti mišljenje, time informacije postaju ažurnije i brže se mijenjaju. Glavna prednost su mali troškovi za rad medija i veliki domet djelovanja.

d) Javne rasprave

Susreti grupa građana učesnika, volontera, koji su uključeni u problem...radi se o prezentaciji i razmjeni informacija i dobijanju novih poticaja. U pitanju je osnovna prezentacija planova i upravljanja gradom u ime građana a u sklopu koncepta otvorenosti, pa i mogućnosti učešća javnosti. Iako tehnika izgleda kao jednostavna, može da spada u jednu od težih (mogu se, radi postizanja boljeg odziva, upotrebiti i 'trikovi' tako što će se pred raspravu ili poslije nje poslužiti piće, omogućiti prezentacija samih građanja i slično tome).

e) Ankete, upitnici, intervjui

Radi se o širem spektru mogućnosti dolaska do informacija-mišljenja građana. Dobro osmišljeno istraživanje ili upitnik može da donese detaljne primjedbe, da utvrdi nivo znanja učesnika.

Uključivanje i konsultacije

a) Radni susreti, radionice, debatni forumi

Radni susreti su predviđeni za ograničeni broj učesnika a usmjereni su na dopunsko informisanje i detaljnu diskusiju o rješavanju problema. Diskusioni forumi imaju veći broj učesnika i usmjereni su na reakcije građana u vezi sa prijedlozima vlasti ili stručnjaka. Forum obezbjeđuje otvoreniju razmjenu mišljenja i doprinosi razumijevanju između pojedinih aktera 'Agende 21' i održivog razvoja, pogodan je za razmatranje kompleksnih i konkretnih tema. Radi obezbjeđenja efikasnosti, broj učesnika treba da bude ograničen.

b) Informacioni centri uz mogućnost reakcije na probleme (Dani otvorenih vrata)

Odabrani građani ili grupe građana javno se pozovu u određeno vrijeme, na određeno mjesto na kojem im se prezentuju informacije, gdje imaju mogućnost uvida u materijale i razmjene mišljenja s drugim akterima. Odabrani prostor (zgrada uprave, pisarnica, muzej, Klub) može da se posjeti u doba koje odgovara građanima čime se omogućuje otvorena diskusija.

Učestvovanje u odlučivanju

a) Akcione grupe građana, komisije

Komisija građana je mala grupa ljudi koji predstavljaju interese (grupe građana) ili oblast stručnosti (arhitekta, planeri) koju obrađuju, pa ona doprinosi rješavanju konkretnog problema. Učešće građana čini da proces odlučivanja na nivou grada bude otvoren. Radi se o dugoročnom procesu, pa se stoga zahtijeva i više napora od drugih subjekata.

b) Realno planiranje - za stvarnost

Realno, realističko društveno planiranje služi za identifikaciju problema – radi se o tome da se stvarima i mogućnostima da pravo ime i da se dodijele vrijednosti pojedinim problemima i rješenjima. Model postupka mora da ima direktnu vezu s realnom situacijom.

c) Žiri građana

Grupa izabranih, kompetentnih građana formira se s ciljem da svojim autoritetom razmotri određena bitna pitanja. Pozivaju se svjedoci, odgovorna lica, rade se ekspertize. Izrađuje se izvještaj koji uzima u obzir i različite pozicije. Moguće je razmatranje pitanja relativno detaljno, i u relativno kratkom roku. Nedostatak je što ne moraju biti zastupljena sva mišljenja. Žiri mora odgovorno razmotriti rješenja i uzroke problema radi određivanja napredovanja ka održivosti razvoja

Kompetencije za odlučivanje javnosti

a) Referendum – anketiranje građana

Referendum-anketiranje je tehnika sa najvećim značajem uključivanja građana u odlučivanje kada se odlučivanje o nekom problemu povjerava (informisanoj) javnosti. Prednost je direktna demokratija koja čini kasnije donošenje odluke jasnim i nesumnjivim. Pitanja za referendum potrebno je dovoljno objasniti. Na ovom mjestu je najznačajnija saradnja s građanima i formulisanje jasnog/ih pitanja za referendum.

Iz gore opisanih tehnika vidi se da, teoretski, postoje mnoge mogućnosti kako da se u pojedinim etapama procesa planiranja uključi javnost. Međutim, u praksi je potrebno prilagoditi pojedine tehnike lokalnim uslovima, mogućnostima finansiranja iz lokalnih izvora, karakteru i navikama lokalnog stanovništva i utvrditi do koje mjere je to stanovništvo zainteresovano za konkretnu stvar ili međusobne odnose.

Pojedinačne metode rada sa građanima

I Metod

Akciono planiranje djelatnosti

Ukratko, riječ je o tome kako pripremiti i organizovati odnosno voditi takve susrete građana i drugih aktera koji će donijeti jasne i vidljive, realne planove za budućnost. Planiranje pruža mogućnost građanima i glavnim akterima održivog razvoja da sačinjavaju planove svojih djelatnosti na pažljivo pripremljenim i stukturiranim sastancima na kojima svi ti ljudi mogu da utiču na zajednički rad, a naročito na njegove rezultate.

- Prirodnost zajedničkog akcionog planiranja omogućava zajedničko odlučivanje kao i razmjenu mišljenja između glavnih učesnika. Postoji mnogo pravaca za osmišljavanje novih načina akcionog planiranja; struktura njegove pripreme je neograničena. Aktivnosti mogu da traju po cijelo popodne, vikend, nedelju ili cio mjesec.
- Priprema susreta za akciono planiranje teče tako što obuhvata pripremu vremenskog plana, mjesta održavanja, prezentacije za javnost, obezbjeđivanje opreme, tehničke podrške, pripremu za pružanje osnovnih informacija bilo u štampanoj formi, bilo putem drugih medija.
- Događaj (akcija) se često odvija uz asistenciju motivatora (posrednika) ili pregovaračkog (pomoćnog) tima sa strane. Sastavni dio akcionog planiranja razvoja su, takođe, i predlozi – šta treba da budu rezultati i ishodi odnosne akcije.
- Tok akcije se bilježi kako bi se obezbijedilo da se izneseni prijedlozi i zadaci uvrste u djelatnosti i dalje korake održivog razvoja.
- Pažljiva priprema i planiranje su od suštinskog značaja. Pokušajte da dođete do dokumentacije o nekom istraživanju i do preliminarnog kratkog razgovora i da prije susreta obavite konsultacije u vezi sa ključnim lokalnim izvorima (npr. statistika, higijena i sl.) koji će poslužiti kao uvod u akciju.
- „Kreativno nadahnuće - eksplozija“ je uvijek sastavni dio akcije, ponekad i glavna komponenta dužeg planskog procesa.

-
- Imaginarno kreiranje pomoću mašte i kreativno stvaranje su odlučujući za razvojne procese pri planiranju. Probajte da povežete akciono planiranje sa nekim drugim akcijama kao što su, na primjer, lokalni sajmovi, pijace, crkveni praznici, proslave, festivali, jubileji, državni praznici itd.

Troškovi za akcije planiranja se znatno razlikuju, kreću se praktično od najmanjeg iznosa pa sve do nekoliko hiljada evra. Akcije je obično moguće i prikladno orijentisati na ono što predstavlja većinu potrebnog sadržaja i prilagoditi postojećem budžetu. Prostor za dobijanje podrške akciji je moguće obezbijediti kao poklon, a u formi doprinosa u naturi i to od neke od uključenih strana (ustanova).

Ideja:

Najbolje je napraviti pozivnicu za:

- sastanak u okviru dana planiranja;
- javni debatni forum posvećen pitanjima planiranja;
- radni sastanak radi razmatranja pitanja planiranja;
- konferenciju ili seminar o planiranju budućeg razvoja;
- mikro-seminar o planiranju (često vezanom za ekonomski razvoj);
- radionicu pod otvorenim nebom;
- kurs planiranja za realne situacije i pitanja;
- popodnevni termin ili u vrijeme vikenda za razmatranje pitanja planiranja.

Plan (preporučeni) sastanka-susreta za akciono planiranje (moguće je uraditi za mnogo djelatnosti, bez obzira na dužinu susreta)

1. Uvod

Uvodna riječ, saopštenje za štampu, psihološka priprema, opuštanje, riječi zdrave, otvaranje.

2. Problemi/Pitanja

Radionice, zajednička zasjedanja, individualne i grupne djelatnosti pri planiranju.

3. Rješenja/Mogućnosti

Radionice, zajednička zasjedanja, kreativne radionice, grupe za osmišljavanje, individualne i grupne djelatnosti pri planiranju.

4. Sinteza/Analiza

Individualna i grupna djelatnost koja traži i definiše rezultate i postupke za održivi razvoj.

5. Izrada

Pisanje pojedinačnih i završnih izvještaja o djelatnosti pojedinih grupa, izbor dokumentarnih fotografija i slika, zajednički crteži, prezentacije zajedničkih rezultata, modeliranje izabranih scenarija za budućnost razvoja.

6. Prezentacije

Prikazivanje slika ili tekstova u medijima, projekcije, prikazivanje kratkih filmova o postupku planiranja i pripremama akcija za planiranje, javni otvoreni susreti uz posluženje pića, plenum uz posluženje kafe, susreti na marginama djelatnosti, kontrola zadataka.

Rezultati i preporuke za zajednički rad

Lokalno stanovništvo, poslovni ljudi, radnici javnih ustanova i škola, funkcioneri, osobe iz javne djelatnosti (npr. popovi, predsjednici partija i udruženja) i lokalni političari rade zajedno i intenzivno na razvoju na dugi period. Konvencionalne barijere se postepeno, tokom susreta gube, kod samih učesnika dolazi do opuštanja, stvaranja prostora za humor i maštu, ispoljavaju se pozitivna razmišljanja i kolektivna sposobnost za stvaranje. Fotografije i filmovi, kao i zvučni snimci, posle izvjesnog vremena osvježavaju sljedeće sastanke i promovišu takvu vrstu stvaralačke energije.

II Metod

Izbor i izrada pregleda-kataloga

Izrada pregleda ili kataloga otvara put – kako kreativno izabrati sistem mjera, sredstava ili djelatnosti u unapred definisanoj strukturi. To je veoma korisno za razumijevanje svih dostupnih mogućnosti pri održivom razvoju, i to otvara put za dalje odlučivanje, naročito ukoliko je u izradu pregleda uključen veći broj ljudi – građana i aktera pripreme razvoja (npr. stanovnika naselja).

U praksi, metod podrazumijeva sastavljanje kataloga raznih mogućnosti koje je moguće u datom mjestu ili gradu primjeniti prilikom stvaranja nekog plana prostora, građevine ili drugdje. Lokalno stanovništvo poslije iz takvog

kataloga može, na osnovu sopstvenog mišljenja, da bira odgovarajuće kombinacije elemenata, tako da nastaje kompletan prijedlog za plan izgradnje, sađenja parka, ili neke druge strukture.

- Izbor iz pregleda ili izbor iz kataloga može da bude upotrijebljen za određivanje karakteristika, eventualno „oblikovanje“ zamisli ili projekta u čitavom nizu nivoa; od plana za podizanje stambene oblasti, preko organizacije javno dostupnih prostora, pa sve do socijalnog i zdravstvenog sadržaja.
- Dostupne mogućnosti izbora obrađuju stručnjaci uz savetovanje i zajedničke konsultacije sa malim grupama stanovnika.
- Mogućnosti – tačke za biranje se prezentuju u formi jednostavnog spiska, napravljenog po mogućstvu u vizuelnoj opciji, dakle, uz upotrebu fotografija ili jednostavnih nacрта, skica. Rješenja mogu da budu izražena broičano, pomoću jednostavnog bodovnog sistema ili ključa, ukoliko je to neophodno.
- Narod-građani, stanovnici se mirno i samostalno odlučuju na osnovu pregleda ili kataloga. To može da bude sprovedeno individualno (po kućama, u opštinama) ili u grupama, primjenom postupka zajedničke kreativne radionice – vidite dalje u tekstu) ...
- Metod omogućava da stanovnici velikih naselja individualno izaberu / odrede nekakvo zajedničko rješenje, i to, pre svega, uz pomoć kompjutera i www strana, ustanova i upitnika, informacionih centara i sl.
- Takođe, može se primjeniti način prikupljanja opštih stavova ljudi i na pitanja pripreme razvoja, u vidu ankete, ali jedne šire ankete koja, takođe, može da posluži i za izradu lokalnih specifičnih kriterijuma za izradu nekog plana.

Metod zavisi od opsežnosti savjetovanja, priprema i drugih konsultacija koje se vrše prije početka izrade pregleda koji građanima pružaju mogućnosti za biranje.

Glavni troškovi su: grafika, izrada www strana, štampa, distribucija uputstava ili štampanih pregleda. Ukoliko su katalogi / pregledi a zatim i izbor u ranoj fazi dobro vođeni i pripremljeni, tada oni pružaju širok spektar mogućnosti i za velike programe stambene izgradnje a da se pri tom ukupni troškovi ne povećaju. Ograničavanjem obima pregleda / kataloga izbeći ćemo unošenje stavki koje neki ljudi ne žele.

Izbor predmeta javnog sadržaja (primjer)

Na primjer, katalogi za stanovnike budućeg velikog naselja. Standardni izbor iz kataloga je moguće izvršiti tako da to nema nikakvog efekta na stvarne troškove pri realizaciji. Stanovnici mogu da izaberu čak od 200 bodova – vrijednosti – drugih stavki.

Kako biste željeli da izgleda vaš prostor?

Uputstvo za grupni rad:

1. Izaberite sliku koja vam se najviše sviđa i onu koja vam se najmanje dopada.
2. Razgovarajte o vašem izboru sa cijelom grupom.
3. Napravite grupno odlučivanje - koja slika se grupi sviđa najviše, a koja najmanje.

Mogućnosti izgleda parka

Određivanje formata i širine izbora / spiska / menija koje će koristiti građani, stanovnici okolnih stanova u grupi. Korisne informacije od arhitekta namenjene građanima, sa povratnom informacijom o tome kako lokalno stanovništvo vidi svoj park. Ako ima slika, izabrane su tako da prikazuju lokalno dostupne mogućnosti (drveće, grmove, materijale, oprema).

Upotrebljeno kao spisak za izbor elemenata parka (primjer)

- Čelične klupe
- Betonske korpe za otpatke, samostalne
- Valjkom obrađeni pijesak na stazama
- Stalno osvijetljenje
- Opremljenost raznim travnjacima
- Sađenje grmova i lisnatog drveća
- Wi-Fi mreža i sl.

Kakvo uređenje parka želite?

Uputstvo:

1. Izaberite šta ima prednost.
2. Ispunite bodove i saberite.
3. Utvrdite da li je zbir bodova niži od 42.

III Metod

Pomoćni stvaralački tim

Pomoćni stvaralački timovi se sastoje iz određenog broja specijalista iz raznih povezanih oblasti razvoja čiji broj nije unaprijed definisan, a koji na primljeni poziv posjećuju sastanke i učestvuju zajedno sa lokalnim stanovništvom u fazi planiranja ili u procesu realizacije razvoja (na primjer u akcionom planiranju). To su korisni saradnici zato što pružaju svjež i nezavisan pogled na lokalne probleme, mogućnosti njihovog rješavanja i pomažu kod opšteg dogovora.

- Pomoćne timove poziva ili imenuje lokalno stanovništvo ili organizacije sa kojima se saraduje. Mogu veoma jednostavno sa strane da prate i nezavisno da savjetuju ili da posreduju dogovor.
- Pomoćni stvaralački timovi su obično multidisciplinarni (i u okviru struke), njima rukovodi njihov organizator.
- Članovi stvaralačkog tima su često osobe / ličnosti čiji se izdaci plaćaju, ali, oni su uopšte važni akteri u obezbjeđivanju nezavisnosti planiranja razvoja.
- Pomoćni tim obično priprema izvještaj sa rezimeom preporuka prije okončanja svoje misije u datom mjestu / gradu.
- Na pravi način i dobro izvršeno predstavljanje problema i upoznavanje stručnjaka sa istim, neophodno je prije susreta sa lokalnim građanima, i to kako sa stanovišta procesa, tako i u pogledu same sadržine problema.
- Čvrsto vođenje saradnje pri izradi plana razvoja je životno važno za uspješno kretanje naprijed. Članovi tima bi trebalo da imaju utvrđene uloge (niže), kako bi se usmjerili na saradnju sa raznim lokalnim stručnjacima i građanima.
- Poželjno je da se od svakog člana tima dobije „citat“ i preporuka njegovog vlastitog rada u oblasti razvoja i planiranja. Neophodno je imati na umu postupnost i sposobnost tima da traga za: sredstvima, pitanjima i preporukama. Članovi tima moraju uvijek biti davati doprinos.
- Neophodno je obezbijediti da se članovi tima obavežu na učestvovanje u cijeloj akciji.

Glavni troškovi tima su: put, smještaj, hrana, film, oprema i potrebe za izradu materijala.

Sinteza timskog procesa

Primjer postupka za izradu prijedloga za kreativnu radionicu ideja ili dan planiranja.

1. Uloga i odgovornost na sastancima

Samo za timove. Postavlja i određuje odgovornosti, daje izveštaje, rješava strukturu i podjelu uloga.

2. Individualni timski rad

Sve kreativne radionice analiziraju standardni postupak rezimiranja ciljeva radi identifikovanja ključnih tema održivog razvoja. Prijedlozi obrađeni prema standardnom postupku (Natpis plus jedan sažeti pasus) su uvijek doprinos za nastavak rada.

3. Timska saradnja za izradu osnovnog materijala

Tekst i grafika se prikazuju na zidu prostorije i zapisuju se komentari (upotreba olovke, papira i ljepljivih papirnih markera).

4. Opšta saradnja za izradu osnovnog materijala

Ljudi koji nisu članovi tima (aktivni građani, akteri događaja) iznose svoje primjedbe prilikom prezentacije.

5. Sastanak preispitivanja

Otvoreni radni sastanak za diskusiju o glavnim propustima pripremljenog plana razvoja ili o njegovim nedostacima ili o spojenim kontroverznim problemima.

6. Finalna dorada osnovnog dokumentarnog materijala i obezbjeđivanje rezultata

Namijenjeno je samo za stvaralačke timove...

IV Metod

Postavljanje prioriteta

Određivanje prioriteta je put za stavljanje prioriteta razvoja u odgovarajući redosljed, dakle, šta je potrebno da se uradi i kada to treba da se sprovede. To je važan elemenat pripreme svih važnih odluka i često je potrebno tj. mora da bude obrađeno kao grupna aktivnost ako su ciljevi razvoja i održivosti opštedogovoreni i kao takvi postavljeni.

- Razni načini za određivanje prioriteta su izrađeni uz primjenu grupne kreativne tehnike stvorene za iznalaženje ideja za rješenje nekog problema (brainstorming), istraživanja mnjenja, liste neophodnosti ili drugih metoda.
- Grafički karakter postavljanja prioriteta mora da bude izabran tako da omogućući da se dâ prednost jednostavnijem vizuelnom prikazivanju mogućnosti.
- Ovdje je mnogo načina za to kako napraviti grafičko vrijednovanje prioriteta i diskutovanje uz pomoć listića, bodova ili drugačije.
- Poslije diskusije o spornim pitanjima razvoja i njegovim prioritetima, i naravno, nakon prezentacije, kreativni saradnici i učesnici skupa, individualno biraju prioritete razvoja uz upotrebu naljepnica ili kartica.
- Rezultati te djelatnosti se dalje analiziraju i daju se svima kao osnovni materijal za stvaranje odgovarajućih odluka o razvoju, a takođe i za dalju diskusiju.
- Često se isplati dati ljudima mogućnost da promijene svoje glasanje nakon što vide kako su glasali drugi, i da mogu da diskutuju o rezultatima izbora. Dobro je ljudima omogućiti vrijeme za razmišljanje o situacijama koje su često veoma složene.
- Pregovarači (motivatori) bi trebalo da budu sposobni da pronađu odgovarajući grafički okvir za pitanja koji bi se smatrala spornim.
- Prilikom rada se stvara veliki prostor za korišćenje kompjutera za obradu rezultata, naročito tamo gdje je uključen veći broj ljudi ili mogućnosti izbora.

Nikakvi veliki troškovi za ovu akciju ne moraju da se računaju, osim honorara motivatora – pregovarača.

V Metod

Kolo sreće

Riječ je o mogućem načinu vrijednovanja prioriteta razvoja za grupe građana koje zajednički treba da ocijene i poređaju 20 prioriteta koji međusobno konkurišu jedan drugom. Metod je pogodan za kreativnu radionicu i manje javne sastanke građana.

1. Priprema

Pomoću velikih tabaka papira zajednički se napravi veliki kvadrat na podu ili na stolu. Što je grupa veća, to je potrebniji veći kvadrat. Na njemu je nacrtan veliki krug (na papiru) i on je podijeljen na toliko dijelova koliko postoji dostupnih mogućnosti. Svaki dio je označen svojim nazivom.

2. Napomene iskazane karticama u boji

Svakom učesniku se daju 3 kartice u boji ili ljepljivi papirni markeri za napomene. Različite boje mogu se dati ljudima koji predstavljaju razne interesne grupe.

3. Izbor prioriteta razvoja

Učesnici biraju svoje najviše prioritete stavljanjem svojih kartica ili ljepljivih papirnih markera u odgovarajući dijelove kruga.

4. Diskusija i zapisivanje

Glasovi se na kraju sabiraju i zapisuju za sljedeću diskusiju o prioritetima, ali je jasno dato ko čemu daje prednost za dalji razvoj grada i moguće je o tome dalje diskutovati - da li je dobijena ljestvica prioriteta zaista ta prava.

Proces se ponavlja sa raznim grupama lokalnih stanovnika i eventualno na drugim mjestima.

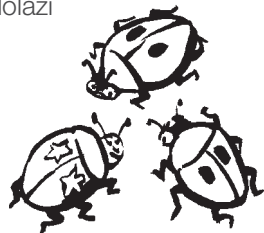
Idealan broj: 10 – 15 osoba.

Vrijeme trajanja: maksimalno 20 minuta.

VI Metod

Metod barijere u cilju davanja prednosti određenom prioritetu

Radi se o načinu koji koristi stvaralačka grupa, a kojim se dolazi do uvida u gledište većine učesnika o pitanju gdje postoje protivurečne mogućnosti – varijante pri određivanju načina i postupka razvoja grada. Vježba sa građanima slijedi poslije uvodne prezentacije problema i nakon diskusije o navedenim pitanjima razvoja grada.

Postupak pri realizaciji metoda:

1. Pripremljen je spisak problema za rješavanje i pripremljen je spisak tema razvoja (priprema savjetnik).
2. Pojedini problemi su grafički prikazani u vidu linija sa diobnom barijerom u sredini.
3. Učesnici skupa – radne grupe diskutuju o navedenim problemima. Poslije diskusije, svaki od učesnika stavlja svoju tačku uz određenu liniju. Tačka koja se nalazi na kraju linije pokazuje koliko snažno je učesnik saglasan sa datom mogućnošću razvoja. Tačka u sredini znači da gledišta učesnika skupa nisu precizno isprofilisani u jednom od smjerova.
4. Na kraju se najjača koncentracija tačaka (ili glavna pozicija iz cjelokupnog broja smještenih tačaka) uzima kao kolektivno gledište na dati odnosno izabrani problem razvoja grada.

O izabranoj temu se zatim vodi sljedeća diskusija, prije svega, sa gledišta njenog rješavanja.

VII Metod

Stvaralačka igra

Kreativne igre su nešto poput sastavljanja slagalice iz više dijelova. Predstavljaju izrazito vizuelno osmišljen način - kako ljudima omogućiti da fizički istraže karakter i okvir mjesta ili unutrašnjeg prostora. Veoma su korisne pri projektovanju parkova i skica prostora, prostorija, a takođe se mogu koristiti i u domenu zemljišnog planiranja. Mogu se upotrijebiti samostalno i kao dio šireg procesa učestvovanja građana u planiranju.

- Osnovna mapa mjesta ili nekog prostora mora da bude pripremljena.
- Izrezani komadi drveta ili plastike/papira, koji predstavljaju detalje koji bi mogli da budu uvršćeni, izrađeni su u istoj razmjeri. Materijal/i (plastika, drvo, papir) za izradu ovih dijelova slagalice moraju da budu stalno pri ruci kako bi novi detalji ili oblici mogli da po potrebi budu dopunjeni.
- Pojedinci ili grupe premještaju komade materijala (detalje) okolo, sve dok nisu zadovoljni oblikom – okvirom koji se zatim zbog dokumentovanja i fotografije.
- Crteži koje izrađuju različiti pojedinci ili stvaralački tim su dalje predmet diskusije i analize kao osnove za obradu nacrt, prijedloga aktivnosti razvoja i njenog budžeta.
- Izrezani komadi materijala su jednostavni, dvodimenzionalni, ručno iscrtani, dopunjeni upotrebom flomastera u boji na kartonu. Trodimenzionalni oblici i izrezani komadi su još bolji, ali oduzimaju mnogo više vremena.
- Uvjerite se da su izrezani komadi materijala vizuelno osmišljeni tako da fotografije dobijenih prijedloga imaju svoj smisao. Izlaganje i publikovanje fotografija sa prijedlozima sa raznih kreativnih skupova može da bude korisno za dalje korake za održivi razvoj grada.

Često uspjeh igre zavisi od standarda-kvaliteta osmišljenosti slagalice. To može da bude urađeno i veoma jednostavno.

„Najživlji element našeg postupka je bila kreativna igra: to treba da bude zabava i zaista je to i bila. Bio je to postupak koji ne ugrožava, pa je samim tim i pristupačniji u smislu stvaranja koncepta ... Igranje ilustrovane igre bilo je daleko bolje nego ostale izgovorene riječi.“

Robert Brown, arhitekta, U.S.A.

Za obezbeđivanje finansija za razvoj planiranja održivog razvoja, i prije svega za realizaciju manjih i većih koraka za održivost, neophodno je obezbijediti sredstva, naročito finansijska i materijalna. Za te svrhe osniva se:

„Razvojni trust“ (Razvojni fond)

Razvojni fond pruža mehanizam namjenjen udruženjima građana za izvođenje obnove grada i pripremu razvoja samostalnih projekata održivog razvoja. Zahvaljujući njima moguće je razviti tj. definisati dalekosežnu i trajnu namjeru, koja je potrebna za razvijanje samih planova grada koji se zatim realizuju u akcijama.

Razvojni fondovi su ustanovljene društvene organizacije koje rade za obnovu i razvoj njihovih gradova. Organizacije mogu da preduzimaju specifične pripremljene projekte ili radije i niz drugih ekonomskih, kulturnih ili socijalnih inicijativa.

Razvojni fondovi su nezavisni subjekti – organizacije sa strukturom menadžmenta, koji obezbjeđuju odgovornost za ispunjavanje ciljeva lokalnog stanovništva. To su neprofitni subjekti koji često imaju haritativni karakter. Zahvaljujući tome je moguće dobiti sredstva iz javnih, privatnih i dobrotvornih izvora.

Strukture uprave su osmišljene tako da omogućavaju da razvojni fond posjeduje i upravlja imovinom, zapošljava radnike i razvija svoje sposobnosti djelotvornog upravljanja projekatima i djelatnostima koje vode ka održivom razvoju...

U zaključku metoda za planiranje radi održivog razvoja:

„Mnogo je važnije uraditi pravu stvar, nego stvar uraditi ispravno!“
Kenneth J.Macek – nezavisni lektor razvoja, US

Zaključak

Publikacija je izdata na osnovu iskustava sa 'Agendom 21' u Češkoj Republici i u bližoj okolini i obuhvata iskustva za više od 15 godina razvijanja iskustava u pogledu održivog razvoja gradova, naselja i regija u Češkoj Republici.

Ovu publikaciju kao i linkove u vezi sa subvencijama, saradnjom u Republici Češkoj, stranicama o 'Agendi 21', organizacijama i o gradovima koji saraduju, naći ćete na internet-stranici: www.balkan-action21.eu

Ovde se, na INTERNETU, nalazi dostupan prikaz pravca, sa linkovima aktivnih društvenih zajednica u Češkoj Republici i Evropi, Institucije u 'Agendi 21' i ostale publikacije s područja odnosno iz oblasti poželjnog razvoja.

Iskustva koja su ovde iznesena nastala su u okviru aktivnosti više organizacija, u nizu gradova i naselja, i donijela su okvirno kvalitetniji život za građane i unapređenje saradnje između vlasti i građana – lokalnog stanovništva. Iskustva 'Agende 21' mogu da se dalje primjene kao iskustva u više oblasti javnog života i toliko poželjnog razvoja društvenih zajednica u Evropi.

Michael Pondělíček i Vladimíra Šilhánková
Civitas Per Populi, nevladina organizacija (NGO)

U gradu Hradec Králové, septembra mjeseca 2010. godine
Naslov knjige : Agenda 21 i lokalna demokratija – izkustva iz Češke Republike

Autor: Michael Pondělíček

Vladimíra Šilhánková

Izdavatel: Civitas per Populi, nevladina organizacija (NGO)

Štampano: Oktobar 2010

Stranica: 32

Tiraža: 200

Izdanje: prvo

AA 0,96

ISBN 978-80-904671-2-5

Hradec Králové 2010
CIVITAS PER POPULI (NGO), Střelecká 574/13, 500 02 Hradec Králové,
Češka Republika
www.civitas-group.cz, e-mail: civitasperpopuli@volny.cz